

# DE SAWEH-STAM DER PAPOEA'S IN NOORD NIEUW-GUINEA \*).

DOOR

## K. GJELLERUP.

Tijdelijk Officier van Gezondheid.

In Dajakbivak en bovenstreams van den waterval in de Sermowai-rivier ontmoetten wij een zeer interessante bevolking, die van één taalstam is met de bewoners in het stroomgebied van de Sokoata of Boarim (linker-zijrivier van de Sermowai).

Zij bewonen de volgende dorpen :

Sermowai-gebied;	}	Nimbotong (tijdelijk verlaten),
rechter oe verstreek.		( Nendiséroo.
	}	Diegoe,
		Oenoeroem,
		Doetassin,
Sermowai-gebied;		Djadam (Djaram),
linker oeverstreek.		Èureumoené,
		Hadjabóné (nieuw),
		Tambang.
		Aibasé.
		Grigriza,
		Loatam,
Sokoata-gebied.		Wemana (Goeamana?) f
		Bahri,
		Zieg.

**rerder** Beboe en Saweh, gelegen op eenige uren afstand van Kaptiaoe bij **een** kleine rivier.

1) De << mededeelingen zijn ontleend aan de nota van dezen officier van gezond-  
IttJ, »ci&e gciogd was bij het rapport van den luit. G. A. SCHIETER ovei zijn  
IJ^SI; ter verkenning van de Seimowai-nviet in Maart—Mei 19.H. Van dezen tocht  
\*<:J dxjr un> een kort verslag gegeven op bU 73 e. v. der voiiige afleevung. Zie  
<<ue ik lijijing \aa deze mier en \an de plaatsen III dit aitikel veimeld, ook  
Kxi^t I l.l die aflevering.

In Z.O. richting, op  $\pm 2$  dagen afstand van Oenoeroem, liggen de dorpen Boendroe en Jaagsi, die zeer bevriend met bovengenoemde zijn, maar een eigen taal hebben. Nog meer Z.O. ligt het gebied der rondzwerende Taboe-stammen.

Het type der Sermowai-Papoea's (Saweh-stam) wijkt niet veel af van dat der kuststamraen. In het algemeen zijn ze wat forscher en breeder gebouwd, met sterk ontwikkeld spierstelsel en korter en breeder hoofd. De vrouwen zijn klein en tenger, gebogen door het steeds dragen van zware vrachten.

Het hoofdhaar wordt bij jongens tot  $\pm 16$  jaren kort geknipt; ook vele volwassen mannen hebben deze haardracht. Bij vele volwassen mannen wordt echter slechts het voorste gedeelte van het haar afgeschoren of kortgeknipt, terwijl het overige gedeelte wat langer, ook wel in korte of lange tressen wordt gedragen; enkele mannen dragen ook het lange tressenhaar, zoo als in Tarfia of andere kuststreken gebruikelijk is. Oude mannen dragen meestal volbaard of sik; jonge mannen hebben gewoonlijk geen baard. De vrouwen dragen het hoofdhaar half kort geknipt; enkele oude vrouwen droegen echter kort tressenhaar.

De Saweh-Papoea's zijn — zoover onze ondervinding strekt — goedhartig, vriendelijk en hulpvaardig; zij maakten op ons een sympathieker indruk, dan eenig andere Papoea-stam, dien wij tot nu toe ontmoetten. Nadat de eerste vrees voor ons geweken was, hielpen zij met bivakbouw, waterhalen enz. en ook gedurende de week, die ik, vergezeld door 3 militairen en 2 dwangarbeiders, in Oenoeroem en Doetassin doorbracht, waren zij steeds gastvrij en behulpzaam, leverden menschen voor dragersdiensten, lieten de inrichting van hun huizen zien en gaven willig inlichtingen omtrent taal en gebruiken. Daarbij waren ze kinderlijk nieuwsgierig, en — na nader kennismaken — eenigszins hinderlijk vertrouwelijk.

Een bestuur bestaat feitelijk niet; moed, krijgs- en jachtalent, slimheid en schranderheid zijn de eigenschappen, die iemand tot hoofd stempelen. Een erkenning als zoodanig volgt zonder formaliteit geleidelijk. Hetzelfde is het geval met de onderhoofden in elk dorp. Een onderscheidings- of waardigheidsteeken is niet gebruikelijk, evenmin als een titel. Het woord *Dawimna*, waarmee een hoofd wordt aangeduid, beteekent: dapper, uitstekend, lang levend. Bepaald gezag hebben de hoofden niet; alleen de eerbied, die hun wijsheid en dapperheid inboezemen, doet de bevolking hun raadgevingen en aanwijzingen volgen.

Spijs en drank. De hoofdvoeding levert de sagopalm (doornlooze species), waarvan uitgestrekte bosschen tusschen de heuvels worden aangetroffen.

De sago wordt genuttigd:

1. als *papeda* (pap).
2. door een klomp ruwe sago *in* het vuur te branden; nadat de hard gebrande korst opgegeten is, wordt dit proces telkens herhaald.
3. als langwerpige sagokoeken, gemaakt door 't roosteren van ruwe sago in pisangbladeren boven het vuur.
4. als gestoomde sago met groenten.

Dit laatste gerecht wordt op de volgende wijze bereid: papeda (of ook wel ruwe sago) wordt op eenige lagen van groote bladeren uitgespreid, daarover een dikke laag van bladgroenten (o.a. obibladeren), waarop in het vuur verhitte steenen worden gelegd, die wederom met bladeren worden bedekt. Op het geheel wordt nu wat water geworpen, zoodat de stoom aan alle zijden uit de massa slaat. Daarna wordt de bundel tot een pak samengerold en omwonden met versche klimplantstengels Dit pak wordt daarna terzijde gelegd om verder gaar te stoomen (hooikist-systeem).

Dezelfde methode wordt ook toegepast voor de bereiding van groenten alleen. Een en ander in verband met de afwezigheid van aarden- of metalenpotten. In plaats hiervan wordt voor het koken van water, papeda enz. van bakken van pinangbladscheede gebruik gemaakt. Om het water aan de kook te brengen worden met houten tangen (doorgeknijpte niboenglatjes) gloeiende steenen er in gedaan. Ook wordt water wel gekookt in de bamboekokers, waarin het gehaald wordt — maar dikwijls springt daarbij natuurlijk de bamboe.

Verder worden allerlei tuinprodukten genuttigd: obi, ketella, keladi, djagong, suikerriet, pisang, klappers enz.; de aardknollen geroosterd of gekookt.

Als dierlijk voedsel worden vrijwel alle in het bosch en in het water levende beesten genuttigd (varkens, casuarissen, kangoeroes, vogels, hagedissen, kilevorschen, larven, rupsen enz.). Een zeer groote, behaarde, groenzwarte rups, *einoetn* genaamd; wordt beschouwd als een bijzondere lekkernij. Slangen worden niet gegeten. Het vleesch wordt gewoonlijk gebrand (geroosterd in het vuur), soms rauw genuttigd.

In de behoefte aan zout wordt voorzien door gebruik van zeewater. Dit wordt door menschen, die naar de kust gaan, in groote onversierde iulebxvflesschen mede terug gebracht en in huis bewaard. De menschen wien op ons zout bijzonder gesteld.

Als eetgereedschap dienen lepels van varkensbeen en van palmhout, benevens veeltandige houten vorken, die voor het gemak dikwijls in het ruar worden gestoken. De lepels worden bewaard in de schoudertasschen oJ gestoken onder een boven-armband.

Evenals elders wordt sirih gekauwd en tabak gerookt; op dezelfde wijze als reeds beschreven in vroegere verslagen van de Noordkust. Als kalk-

kokers doen onversierde bamboecylinders dienst, gesloten met een bladerenstop (voor mannen alleen), of langwerpige en ronde kalebassen (voor mannen en vrouwen). Meestal wordt de tabak gedraaid tot buitengewoon lange en dikke sigaretten. Mannen en vrouwen zijn even hartschotelijke rookers.

Gegiste of gistende dranken zijn bij den Saweh-Papoea onbekend.

Kleeding, sieraden. Mannen en jongens dragen een schaamschortje, gebreid of gevlochten (geknoopt?) op dezelfde wijze als de schouder-tasschen. Bij een groot deel is dit schortje vervangen door een lapje ingevoerd katoen. Volwassen mannen die reeds iemand gedood hebben, dragen een groote, langwerpig vierkante lap van dezelfde stof als het schaamschortje (dikwijls versierd met doorgevlochten blauwe strepen), neerhangend over het zitvlak. Eij andere mannen is die lap van ingevoerd katoen.

De vrouwenkleeding bestaat uit een langwerpig vierkante lap van geklopte boomschors, om de lendenen geslagen.

Als naaigereedschap worden lange doornen en beenpriemen gebruikt.

Onder de sieraden nemen de kralen banden, van Tarfia afkomstig, de voornaamste plaats in. Van ingevoerde glas- en schelpenkralen worden verschillende hoofd-, hals-, schouder-, lende- en armkettingen en banden vervaardigd.

Een enkele oude man droeg glaskralen geknoopt in zijn baard. Als voorhoofds-versiering worden ook pluimen van casuarisvederen of halffrond gebogen, veder-bezette repen casuarisvel gebezigd.

Als oorsieraad worden vrij algemeen oorringen van in elkaar gebogen, casuaris-vleugelslagpennen gedragen, waaraan bij de vrouwen dikwijls hangers van kralen, bij de mannen pompons van kuskusvel of haartressen, bij sommige kinderen ringetjes van gedroogde, in elkaar gebogen jaarvogel-luchtpijpen. Verscheidene mannen hadden een korte bamboecylinder, in i of 2 punten eindigend, in het oorlelgat gestoken; eenige dezer ookokers waren met eenvoudige ingebrande lijnen en stippen versierd. Ook wordt soms een varkensstaart, met de pluim naar voren, in het oor gedragen. Bij de vrouwen kwamen ook eenige ingevoerde oorringen van schildpad voor.

Bij de mannen is algemeen het neustusschenschot doorboord, en wordt hierin gedragen: öf een kort versierd bamboecylindertje, öf een dubbel conisch geslepen  $\pm 10$  c.M. lange staaf van Tridacnaschelp, öf 2 met de basis aan elkaar verbonden, platgeslepen varkensslagtanden; de beide laatste versieringen echter alleen bij feestelijke gelegenheden. In het dagelijksche leven worden de neustusschenschot-versieringen echter dikwijls achterwege gelaten.

De neuspunt en het onderste gedeelte van den neusrug zijn doorboord op i, 2 of 3 plaatsen. Door deze kleine gaten worden de zwarte draden van een fangerssoort gevoerd; deze liggen dus als i, 2 of 3 horizontale strepen over de neuspunt en rug en zijn bovendien dikwijls versierd met enkele schelpjes of kralen. (Deze neusversiering komt veel overeen met die bij mannen aan den middenloop der K. Augusta-rivier aangetroffen). Oudere en eerwaardige mannen hebben bovendien een tamelijk groot gat in den neusrug boven de neusvleugels, gewoonlijk versierd met een kort, rieten staafje.

Behalve de reeds genoemde kralen-armbanden, worden om den bovenarm ook nauwsluitende banden van fijn gevlochten bies en van dunne rottan gedragen. De laatste banden worden gebezigd om vuur te maken. Als lendeband droegen vele mannen touwtjes, waarop geregen waren aaneengeschakelde varkensbeen-cylinders, afwisselend met groote kralen van bruine boschvruchten; soms hing ook aan den band een zeeschelp.

Tatouage, verminking, scarificatie, enz.: zijn onbekend. Op het oorlogs-pad gaande, wordt het gezicht zwart gemaakt met roet.

Woningen, huisraad, vuur maken, enz. De huizen staan op palen en zijn in plaats van met atap, ingedekt met op elkaar gebonden, overlans gespleten sagobladeren. Ze kenmerken zich vooral daardoor, dat er een afscheiding is tusschen het mannen- en vrouwenverblijf. In het mannen-verblijf slapen ook de jongens en ongetrouwde mannen '). Afzonderlijke mannen- of jongenshuizen bestaan niet, zoomin als kariwari's.

De door huwelijk gewettigde coïtus wordt in het vrouwenverblijf uitgeoefend. Als een vrouw moet bevallen, wordt voor haar een gelijkvloersch hutje gebouwd, waarin de bevalling plaats vindt. Dadelijk na die gebeurtenis gaan vrouw en kind over naar het vrouwenverblijf. Gedurende de menstruatie is geen verandering van verblijf noodig.

I) In zijn veislag van den gelijktijdig door hem gemaakten tocht tot exploratie \i:i ik- úweren westwaarts, van de Serowai (zie blz. 74 e.v. der Januari-aflevering i>:\*il). beschrijft Kap. SACHSE gelijkvounig ingerichte huizen doorhem aangetroffen ..1 -ie dorpen Aibasé, Grigiiza en Laotam, gelegen op de heuvels nabij het bron- ... 1011 vn de Sokoata (zie Kaart I van dien jaargang) en, blijkens het voorgaande, <.tncn> bewoond door lieden van den Saweh-<-tam. Hij schijft nog nader daar- • ...:e111: dat die huizen inwendig in twee vakken zijn verdeeld, gescheiden door .,;i -v.hut \an ± 1.20M. hoogte, gemaakt van stukken boomschors. Aan de onder- ,dc i~ een driehoekig gat voor de honden. In het eene vak wonen de vrouwen <e! meUjes, in het andere de mannen en jongens. In het vrouwenverblijf is een - .ijj-.i-che \uurplaat van klei omgeven door een band van boomschors. Beide vakken r c 'cn een afzondeilijken toegang door eene demopening, die zoo smal is dat men <. .i.h -lei\_ht> schuin dooiheen kan werken.

Red.

Als hoofdeunsels worden ronde stukken hout gebezigd; ook wel een stuk gaba-gaba.

Tot het vuurmaken wordt een droog stuk hout van den bast ontdaan en met het eene uiteinde op een stuk hout geplaatst, waaronder een weinig uitgeplozen, droog klappervezel, boomschors e.d. De rottanarmband wordt gedeeltelijk afgewikkeld, in het uiteinde een lus gelegd waar een stukje hout bij wijze van handvat doorgestoken wordt, en onder het eerstgenoemde drooge stuk hout doorgehaald. In gebukte houding en met één voet het drooge hout vastklemmend, wordt de rottan snel heen en weer gehaald, waardoor brandend zwam ontstaat, dat het vuur op de klappervezels overbrengt.

In plaats van de vroeger gebruikte steenen bijlen, mesjes en schrapers worden thans reeds overal ijzeren en stalen voorwerpen getroffen, door de vogeljagers ingevoerd.

Jacht en vischvangst. Deze wijken in het algemeen niet af van de reeds in vroegere verslagen beschreven. Alleen pijl en boog worden daarbij gebruikt. Om eene goede varkensjacht te hebben, verorberen de jagers vóór het uitrukken een toovermiddeltje, bestaande uit een gedroogd hagedisje in een blad gewikkeld.

Voor de vischvangst wordt de meerpuntige vischpijl (tevens vogelpijl) gebezigd; deze ontbreekt nooit in de uitrusting van een Sermowai-Papoea. Ook tuba wordt voor vischvangst aangewend (de soort van vergif bleei ons onbekend), maar vischnetten en fuiken niet. Rivier-krabben en garnalen worden eenvoudig met de handen gevangen onder steenen en wortels.

Land-, tuin- en boschbouw, veeteelt en huisdieren, verpleging. De zoogenaamde Saweh-stam (bewoners van het Sermowai-gebied) bezit groote tuinen, dikwijls ver van de dorpen verwijderd. Daarin staan klapper-, pinang-, pisang-, broodvruchtboomen, boonen, suikerriet, obi, ketella, keladi, maïs, tabak enz.

Het openkappen (gedurende den regentijd) en aanleggen der tuinen geschiedt door de mannen, het verdere schoonmaken, planten (ook wel door de mannen gedaan), onderhouden en oogsten door de vrouwen; het plukken van klappers, pisang en broodvruchten echter door de mannen of jongens. Tot het planten en uitzaaien wordt met een willekeurig stuk hout een gat in den grond gestoken; verdere grondbewerking komt niet voor, zoomin als bemesting. Reeds is vermeld dat de dorpen uitgestrekte sagobosschen bezitten.

Varkensteelt heeft overal plaats; vooral de biggetjes worden met zorg behandeld. De varkens loopen overal vrij rond; varkenshokken bestaan niet.

Als huisdieren, voornamelijk voor hulp op jacht, treft men overal honden aan, die goed behandeld worden.

Omtrent het slachten van varkens valt te vermelden, dat het beest horizontaal in 2 helften wordt gesneden (voorpoten en rug vormen de eene, achterpoten en buik de andere helft).

Middelen van vervoer en verkeer. Voor het vervoer, dat hoofdzakelijk door vrouwen geschiedt, worden gebezigd draagnetten en lange lappen van geklopte boomschors, welke uiteinden door een band verbonden zijn; in de op die wijze gevormde zak voert o.a. een moeder haar zuigeling mede. De vracht wordt op den rug gedragen, de band om het voorhoofd geslagen. De mannen dragen hun kleine benodigheden in hun schoudertasch.

Prauwen zijn er niet. De rivieren worden doorwaad; slechts op een plaats werd een rottanhangbrug aangetroffen, die gediend had om een op het oorlogspad zijnden troep den terugtocht, ook bij bandjir, te verzekeren.

Handel. Deze bestaat uitsluitend in ruilhandel. Om te tellen wordt een touw met knopen gebruikt.

Oude kralen, *dnamtékan* genoemd, worden o.a. als ruilmiddel gebruikt; ze zijn, volgens de eenstemmige berichten van de inboorlingen, afkomstig van de kuststreken Jamna enz., niet van de binnenlanden.

De bruidschat wordt betaald in deze oude kralen en steenen bijlen, welke laatste steeds als betaalmiddel dienen en een soort „*poesaka*” vormen, doch van geen praktisch nut zijn. Wij zagen geen enkel exemplaar in de dorpen.

Nijverheid. Van nijverheidsproducten troffen wij alleen geklopte boomschorsdoeken en de gebreide (gevlochten, geknoopte?) draagnetten, tasschen en schaam- en zitvlak-bedekkingen.

De bewerking van boomschors komt geheel overeen met de op andere Noordkustplaatsen (Tobadi, Sentani-meer, Nimboeran enz.) gebruikelijke. Men bedient zich daarbij van een houten klopper.

Elk man bezit een of meerdere schouder tasschen; bovendien worden kleinere tasschen om den hals of om een schouder gedragen. Ook de vrouwen gebruiken schouder tasschen, doch van eenvoudiger maaksel. Wij hadden geen gelegenheid om het vervaardigen van deze tasschen te zien, doch volgens de mededeelingen van onze Nimboerangids, die vroeger in deze dorpen was geweest, is de wijze van vervaardiging dezelfde als in Nimboeran en andere Noordkustplaatsen. De mannentasschen zijn dikwijls versierd met dwarsstrepen van doorgevlochten blauwe, grijze of roodbruine draden.

De schaam- en zitvlak-bedekkingen worden vervaardigd op dezelfde wijze als de tasschen; de laatste zijn feitelijk niets anders dan de helft van een groote tasch.

De benodigde draad of het touw wordt verkregen van den binnenbast

van den blinjoe-boom, uitgeplozen en met de handpalm tegen de dij tot draad of touw ineengedraaid.

Wapens en krijgssuïtrusting. Het hoofdwapen is pijl en boog. De Saweh-stam bezit niet minder dan 21 verschillende soorten, meestal inooi versierde pijlen, waarvan slechts 3 voor jacht bestemd zijn, de overige voor oorlogsgebruik; 2 pijlsoorten worden ook gebezigd als strafwerktuigen bij zekere misdrijven (zie later).

Enkele pijlornamenten hebben als voorbeeld bepaalde bloemsoorten; de overige ornamenten zijn volgens eenstemmige inlichtingen zuiver decoratief en berusten op de min of meer ontwikkelde fantasie van den bewerker. Voor het inkrabben der ornamenten dient een klein instrumentje, voorzien van 2 scherpe boschmuistanden.

De bogen, van palmhout vervaardigd, zijn zeer eenvoudig en onversierd. Jongens van 10 tot 15 jaar gebruiken bogen en pijlen,  $\pm$  1 decimeter korter dan die van volwassen mannen, doch overigens van dezelfde modellen. Voor vogeljacht en tot oefening voor kleine jongens dienen kleine houten bogen (niet van palmhout) waarmede kleine, stompe rieten pijlen of pijltjes van sagobladnerf worden afgeschoten.

Speren of lansen worden niet gebruikt, zoo min als pijlvergif. Voor het nabijgevecht of tot afmaking van gewonde vijanden dienen onversierde dolken van casuarisbeen. Schilden, pantsers of andere oorlogskleding worden niet aangetroffen. Omtrent oorlogsgebruiken kan worden medegedeeld, dat vijanden niet mogen worden geschoten met pijl in hoofd, hals of buik; 't liefst wordt gemikt op borst, zij of rug.

Met den casuarisdolk worden, gewond neerliggende of door een ander vastgehouden vijanden afgemaakt door stooten in hals, borst of op andere geschikte plaatsen, doch niet in den buik. De typische genadestoot wordt gegeven in jagulum of in de supradaculairstreek.

Van vijanden, neergelegd op verafgelegen plaatsen, als Kaptiaoe b. v., worden handen of voeten afgesneden en medegenomen om bij thuiskomst als tropeeën aan de vrouwen en thuis gebleven mannen te worden getoond. Bij het na een geslaagden oorlogstocht gehouden dansfeest worden die tropeeën opgehangen op een goed zichtbare plaats; na afloop van het feest worden ze begraven.

Oorlog wordt meestal gevoerd in den drogen moeson: als de tuinen goed staan en de mannen niets te doen hebben, gaat men uit verveling praten over oude veeten en herinnert zich ongewroken verliezen. Ieder man, die lust heeft en goed genoeg staat aangeschreven als moedig en slim om een voldoende aantal volgelingen mede te krijgen, kan een oorlogstocht ondernemen; na terugkomst van de welgeslaagde onderneming wordt dan het feest voor zijn huis — en voor zijn rekening — gehouden.



Rechtswezen. Bepaalde rechtsprekende personen vindt men niet, in verband met hun gering gezag oefenen de hoofden ook geen rechtspraak uit. Daarentegen bestaat er een soort primitief adatrecht volgens welke enkele misdrijven op bepaalde wijze worden gestraft. De straf-uitoefener is steeds de benadeelde of beleedigde persoon.

Een dief wordt gestraft met een pijlschot, op korten afstand afgegeven, door het dik van een dij; de dief onderwerpt zich, na ontdekking, gewoonlijk vrijwillig aan dien straf. Hiervoor wordt een bepaalde, driehoekige pijl, *dobétar* genoemd, gebruikt.

Overspel wordt op dezelfde wijze gestraft, doch hiervoor wordt een grootere pijl met wijd uitstaande weerhaken, *broesndmdan* genoemd, gebezigd, die veel grootere wonden toebrengt.

Een bijzonder leelijke man uit Oenoeroem toonde ons met zekeren trots 2 groote litteekens op zijn dij, als herinneringen van gestraften minnehandel. Vrouwenroof wordt met den dood door pijlschot gestraft; dit misdrijf schijnt niet of zeer zeldzaam voor te komen binnen de dorpsgrenzen; wel rooft af en toe een bewoner van een dorp eene vrouw uit een ander dorp; wat dan aanleiding geeft tot een meer algemeenen strijd tusschen de 2 dorpen, waarbij dikwijls ook anderen dan de eigenlijke boosdoener het leven inschieten.

Kunstnijverheid, muziek, dans enz. Buiten de versieringen, aangebracht op de pijlen en het doorvlechten van blauwgrijze en bruinroode draden door de tasschen en zitvlak-bedekkingen, worden weinig sporen van kunstnijverheid gevonden en deze beperken zich in hoofdzaak tot het aanbrengen van eenvoudige ornamenten op sieraden en gebruiksartikelen. Op de huizen worden geen versieringen aangebracht.

Van muziek-instrumenten vindt men de overal langs de Noordkust verbreide mondtrom van bamboe. Bovendien heilige fluiten van bamboe (zie beneden) en een lange houten hoorn, *sramén* genoemd, die bij dansfeesten wordt gebezigd. De 2 laatste instrumenten worden nieuw vervaardigd voor elke gelegenheid; de bamboefluiten, die niet door vrouwen mogen worden gezien, worden na gebruik, weggestopt in het bosch en de houten hoorns, vervaardigd door uitboring van een stuk zacht hout, worden aan de kinderen als speelgoed gegeven of weggezet in huis; ze vergaan gauw, verteerd door insecten en houtwormen.

De dansen zijn zeer eenvoudig en bestaan in het heen en terug loopen in iets voorover gebukte houding, daarbij klappend in de handen; de dansers zijn opgesteld in 1 of 2 rechte of half gebogen lijnen; af en toe wordt ook in een halfkring heen en terug geloopt. De beweging bestaat in korte, stampende passen; het tempo en de kracht, waarmede de voeten tegen den grond worden gezet, stijgen te gelijk met die van den bege-

leidenden zang, die bestaat in een eentonig herhalen van hetzelfde woord. De zang begint heel zacht, bijna fluisterend en langzaam, stijgt geleidelijk in tempo en kracht en eindigt met een gebrul, waarna het geheel weer van voren begint. Een der zangteksten bestond uit de klank; wé, gezongen als: wé-wé-wé, wé-wé-wé, wé-wéwé enz.

Er worden twee soorten van dansfeesten gevierd:

1. bij terugkomst van welgeslaagde oorlogstochten, *wéhatnan* genoemd, en
2. bij algemeen voorspoed, welslagen van tuinen, tijden van goede jacht enz. Deze dansfeesten heeten *soesjdn*.

Den avond vóór ons vertrek voerden de bewoners van Oenoeroem en Doetassin, onder leiding van hun hoofd eenige dansen uit. Mooi was het niet — ook niet welluidend —, in sterke tegenstelling tot de aardige dansen, begeleid door niet onwelluidenden zang, uitgevoerd door onze Entsjau- en Djembé-koelies.

Godsdienst. Eenig spoor van dooden- of voorouders-vereering gelukte het ons niet te vinden.

De dooden worden onder de aarde begraven in of bij de dorpen; de graven zijn niet te herkennen door eenig teeken of versiering. Wij troffen ook geen versieringen (als haartressen o.a.) of voorwerpen aan, die als hebbende toebehoord aan overleden familieleden, met bijzonderen eerbied werden beschouwd.

Door kapitein Sachse werden in het stamverwant Aibasé schedels gezien, opgehangen aan den buitenkant van de huizen, en de inboorlingen vertelden hem dat het schedels waren van overleden familieleden '). Deze zaak kon echter niet verder onderzocht worden. In de Boven-Sermowai-dorpen werden nergens schedels gezien en de inboorlingen beweerden stellig, dat de lijken in de graven worden gelaten.

Men gelooft aan geesten, die in hoofdzaak boosaardig schijnen te zijn en daarom door het aanbieden van lekker eten goed gestemd moeten worden.

De mindere geesten worden *ohér* genoemd, tegen deze schijnt men zich

---

1) Kap. SACHSE deelt, in zijn veeds op blz. 175 vermeld verslag, daarbij nog mede dat de lijken der familieleden niet begraven, doch op staketsels in het bosch worden geplaatst. Wanneer het vlee<sup>ch</sup> veigaaen is, wordt de schedel met onderkaak medegenomen ter bewaring.

Bij zijn daaropvolgend bezoek aan het groote lagunen-dorp Kaptiaoe, gelegen nabij de noordkust (zie Kaart I, Januari-aflevering) en niet bewoond door lieden van den Saweh-stam, vernam hij dat ook daar de lijken op staketsels in het bosch werden gelegd. De lijken van hoofden weiden echter in den grond begraven met het gezicht naar het Westen, terwijl bij hoofd- en voeteneinde van het graf een paaltje wordt geplaatst. Het lijk van de lievelingsvrouw van den Korano van Kaptiaoe had men echter ook op een open staketsel gesteld nabij het huis van dat hoofd, om het in de zon te doen verdrogen.

door verschillende voorbehoed-middelen (amuletten, zooals steenen en opperolde bladeren) te kunnen beschermen.

De oppergeest of groote geest wordt *Sangan* genoemd en huist op de groote bergen, in grotten en in holen van groote boomen. De jongere mannen weten niet veel van hem te vertellen, zeggen in ieder geval dat ze niets weten, doch dat alleen de oude mannen in deze zaken thuis zijn en ontmoetingen hebben met *Sangan* (wiens naam ze slechts fluisterend, en bij afwezigheid van de oude mannen noemden). Door de oude mannen brengt de oppergeest zijn wenschen en bevelen ter kennis aan de jongeren; bevelen en wenschen die waarschijnlijk niet zullen indruischen tegen de belangen van die tusschenpersonen.

Het aanbieden van offermaaltijden aan *Sangan* is ook niet vrij van een zeker egoïstisch moment, doordat de vrouwen en kinderen zijn uitgesloten van deze feestmalen. Gewoonlijk hebben deze plaats als op de jacht een bijzonder mooi en groot varken is neergelegd. Dan wordt in het bosch een geschikt terrein schoongekapt en een afdakje gebouwd. Eenige mannen vervaardigen uit bamboe heilige fluiten en blazen, versholen in het bosch, daarop in de buurt van het dorp. De vrouwen weten nu, dat er voor den *Sangan* een maaltijd moet worden bereid en in zenuwachtige haast — uit vrees voor mogelijke kwade invloeden — worden bakken vol papeda en ander eten gereed gemaakt en neergezet aan den kampong-rand, waar ze door de wachtende mannen worden afgehaald. Hiermede en met het neergelegde varken wordt nu een groot eetteest gehouden; gedurende dit festijn wordt steeds op de fluiten geblazen om te voorkomen, dat toevallig in de buurt zijnde vrouwen te dichtbij zullen komen. De vrouwen gelooven, dat ze moeten sterven als ze het feest of de fluiten zien. Deze feesten worden *kroem-kom* genoemd; de heilige fluiten: *hasoem* en blazen op deze fluiten: *hasoetn-?noe* ').

---

i) Kap. TEN KLOOSTER deelt in het verslag over zijn tocht door het Arso-gebied, welke hierachter nader wordt beschreven, een en ander mede omtrent „heilige fluiten” en haar gebruik bij de Arso- en Jetti-stammen ter Noordkust. Hij zegt dat deze instrumenten daar in de djadia (kariwari) worden opbewaard en daarvan 2 sooiten bestaan, de eene van gewone open bamboe lang  $\pm 0.60$  M. en de andere, nangepunt en in het midden van eene opening voorzien, lang  $\pm 0.40$  M. De algemeene naam voor deze fluiten is daar *mom*.

O. a. wordt van deze fluiten gebruik gemaakt bij de inwijding van eene nieuwe djadia. Dan wordt een groote maaltijd aangericht, waarvoor middels een drijfjacht (waarbij geen honden mogen worden gebezigd) een varken wordt gedood. Aan dien maaltijd mogen vrouwen en kindeien geen deelnemen. Is deze afgeloopen, dan wordt een fantastische dans uitgevoerd op de tonen van de heilige fluiten, waarbij de Papoea die het valken het eerst met een pijl heeft geraakt, met masker en bladeren-kleeding getooid, als boschgeest opteedt. Deze dans heeft buiten de djadia

De geneeskunde staat op een zeer lagen trap. De behandeling van ziekten, waaronder malaria, borst- en buikziekten veelvuldig voorkomen, bestaat blijkbaar hoofdzakelijk in het dragen van amuletten.

Het bekende principe van „simitia simititus” wordt toegepast, doordat een persoon die zich onwel voelt of ergens pijn heeft, zich door een vriend laat afranselen met jeukbladeren op het bloote lichaam, tot hij van jeuk en pijn ronddanst. Wij zagen dit middel herhaaldelijk toegepast. Andere uitwendige middelen — afgezien van massage — zijn blijkbaar onbekend.

Nooit zagen wij sporen van verband- of geneesmiddelen op de dikwijls enorm groote been- en voetzweren, waaraan bijna alle vrouwen en een groot gedeelte der mannen leden.

Van andere ziekten werden gevallen van framboesia, elafantiasis, enz. gezien. Na eenig aarzeling in den aanvang, nam de bevolking gaarne onze medicijnen in (er was vrij veel malaria in de dorpen) en kwam later zelfs daarom vragen.

plaats in tegenwoordigheid van vrouwen en kinderen. De heilige fluiten, welke nimmer door deze mogen worden aanschouwd, worden daarbij echter binnen het gebouw bespeeld.

Omtrent dergelijke heilige fluiten bij stammen ter Noordkust in gebruik, vindt men ook uitvoerige mededeelingen in VAN DER SANDE's Vol. III van „Nova Guinea”, op blz. 294 e. v. Vele van de door hem beschrevene en afgebeelde, zijn langer dan dr. Gjellerup aangeeft. Ook hij schrijft, dat die fluiten in de kariwari worden opbewaard.

*Red.*

moet zijn "SIMILIA SIMILIBUS" (Curantur)  
 het principe van de oude geneeskunst,  
 gelijke (kwalen) door gelijksoortige te  
 genezen.  
 "verbetering"

*Noord Nieuw-Guinea.* Kap. J. F. E. TEN KLOOSTER, die kap. SACHSE als commandant van het exploratie-detachement heeft vervangen, maakte van 10 Juli—iSept. 1911 met den luit. ter-zee STAVERMAN, later vervangen door den luit.ter-zee VASTENOU, een tocht door het Arso-gebied naar de Keerom-rivier. Over de negorijen Wor en Woesbager (zie kaart N°. I in de vorige aflevering) marcheerde hij naar Sawija, gelegen op  $\pm 11$  K.M. ten Zuiden van de plaats Arso, op een  $\pm 200$  M. hoogen heuvel aan den rechter-oever der Arso rivier, tusschen deze en de Obiakoer die, in stede van een rechter-zijrivier, bleek de hoofdarv van de Arso te wezen, die uit het Zuiden komt. Sawija bestaat uit 5 negorijen, elk met een eigen kariwari — hier, evenals in het Arso-gebied, *djadia* genoemd. In het geheel telde het 42 woningen met zindelijke, goed onderhouden erven.

Op ongeveer  $\frac{1}{2}$  uur afstand van Sawija bevindt zich op den linker-oever van de Obiakoer een kleine bron, welke zout water oplevert en eenig brandbaar gas. Deze bron voorziet de bevolking van zout, dat verkregen wordt door het water in aarden potten te koken en te doen Verdampen.

De Obiakoer werd stroomopwaarts gevolgd over  $\pm 11$  K.M. (hemels-breed gemeten) in zuidelijke, daarna over  $\pm 9$  K. M. in westelijke richting, tot waar haar loop weder uit het Zuiden, en spoedig daarop uit het Oosten komt. De rivier slingert zich boven Sawija steeds door sterk begroeid heuvelterrein, dat de scheiding moet zijn met het Keerom-gebied. Ze is vol rolsteenen en rotsblokken en heeft eenige stroomversnellingen. Het heuvelterrein toonde eene zandsteenformatie met veel leem en hier en daar bruinkoollagen.

Daar het verder stroomop volgen van de Obiakoer, welker breedte van 40 M. bij Sawija, reeds verminderd was tot  $\pm 10$  M., te veel in oostelijke richting zoude voeren, werd een linker zijriviertje en daarna een voetpad zuidwaarts gevolgd, dat leidde over een heuvelkam hoog  $\pm 400$  M. Deze kam afdalende kwam men, steeds zuidwaarts marcheerende, aan een rivier die in zuidelijke richting stroomt, vermoedelijk een rechter-zijrivier van de Keerom-rivier. In het bivak, bij den oever van die rivier betrokken, kwamen eenige Papoea's, waarschijnlijk van den gevreesden, zwervenden Warus-stam, met wie eenige ruilhandel kon worden gedreven, ondanks hun opgewonden optreden. Opmerkelijk was het dat de lengte van allen beneden de gemiddelde was. Die van op één na de grootste, bleek bij meting 1.57 M. te zijn. Allen waren geheel naakt en geen hunner droeg een penisdop.

Den 5<sup>den</sup> Augustus bereikte men eindelijk de Keerom-rivier, op een punt dat, volgens de schetskaart van den tocht, gelegen is op 52 K. M.

afstands (recht gemeten) van Sawija en Z. W.-waarts daarvan, dus vermoedelijk slechts  $\pm 12$  K. M. stroomafwaarts van het vroeger bereikte eindpunt aan die rivier, dat op onze kaart N<sup>o</sup>. I (vorige aflevering) is aangegeven. De rivier was, waar zij thans bereikt werd, diep met zandige oevers en bevaarbaar voor Dajak-prauwen. De breedte was in dit drooge jaargetijde daar slechts  $\pm 30$  M. De rivier langs haar rechteroever volgende door groote glagah-velden, waarin tuinen in aanleg met tabaks- en pisangaanplant, zag men weldra huizen aan de overzijde. Die linkeroever was zwart van met pijl en boog bewapende lieden. Vrouwen en kinderen noodigden echter uit om over te steken, waarop kap. TEN KLOOSTER met den zeeofficier VASTENOU en een paar manschappen in een boomstamprauw, welke van de overzijde werd gehaald, naar die zijde overgingen. Bij het beklimmen van den vrij steilen oever werden ze onverwacht bejld. Een paar schoten in de lucht doen alle bewoners verdwijnen. Te vergeefs tracht men door het roepen van „Sobatti" en het toonen van ruilmiddelen aanraking met hen te verkrijgen. Op den rechteroever teruggekeerd, wordt de troep ook daar door Papoea's bedreigd en bejld, waarbij de commandant een pijlschot door de rechterdij ontving.

Door dien wond moest kap. TEN KLOOSTER zijn plan opgeven om de Keerom-rivier verder westwaarts te volgen, en keerde hij naar Sawija terug. In eene week was daar zijn wonde genezen, waarna hij met zijn troep, waarbij zich de geoloog HUBRECHT aansloot, in oostelijke richting marcheerde naar Wembi (260 M) en van daar noordwaarts naar Wambersi (90 M.), eene negorij met tal van groote huizen en 4 kariwari's. Met de bevolking hier werd overal vriendschappelijke aanraking verkregen.

In hetzelfde tijdvak exploreerde de tweede officier van het detachement, luit. N. BINNENDIJK, het westwaarts van Sawija gelegen terrein. Deze vond daarbij, dat de Obiakoer nabij Sawija samenvloeit met een minder snel stroomende rivier, die uit het Westen komt en bovenstrooms door de bevolking de Nawar wordt genoemd. Na deze samenvloeiing krijgt de rivier de naam van Arso.

Eerst de Nawar stroomop volgende tot haar oorsprong, werd westwaarts eene waterscheiding overgegaan en de negorij Awia (Aoeja) bereikt, het eindpunt van den tocht door luit. SCHEFFER in Febr. 1911 langs de Koimé-rivier gemaakt (zie blz. 829 en kaart XII van onzen jaargang 1911 en ook kaart I der vorige aflevering). Dit Awia is een complex van 57 huizen, verspreid gebouwd op eenige heuvels van  $\pm 350$  M. hoogte met 17 kariwari's, welk groot aantal zich door de verspreide ligging der huizen verklaren laat. De negorij telde aan bewoners: 104 mannen, 59 vrouwen en 42 kinderen (waaronder 28 jongens). Opvallend

was het krachtig voorkomen der mannen; zeer lang, goed gebouwd en gespierd.

Het bleek thans, dat de als *Koimé* door SCHEFFER aangenomen en ge- teekende rivier, niet dien naam moet dragen. De rivier nabij Awija heet, volgens herhaalde inlichtingen van de bevolking, de Oebji en na hare samenvloeing met de, uit het Westen komende, Jaos-rivier (op bovenver- melde kaart XII, rechtsche plan, als „zij-rivier" aangegeven) reeds *Sekanto*, zooals vroeger eerst *na* haar 'samenvloeing met de — uit het Sentani- meer komende — Djafoeri was aangegeven. Er is wel eene Koimé-rivier, maar deze ontspringt N. O. van Awia, stroomt meer oostwaarts en vloeit  $\frac{1}{2}$  uur beneden de negorij Arso in de Arso-rivier. Door eene nadere verkenning van beide rivieren, de eigentlijke Sekanto en de Koimé, werd dit alles nader bevestigd.

De Jaos-rivier werd stroomop gevolgd tot haar oorsprong, op  $\pm 6$  K. M. westwaarts van hare samenvloeing met de Oebji.

Het doorloopen terrein was over het algemeen heuvelachtig. In het heuvelterrein zijn vele goed onderhouden, goed bevolkte kampongs of negorijen, alle zoodanig gelegen dat zij slechts langs steil stijgende voet- paden kunnen worden bereikt. Het land levert der bevolking in over- vloed wat zij noodig heeft, en schijnt zeer vruchtbaar te zijn. Overal werd vriendschappelijke aanraking met de bevolking verkregen.

*Zuid Nieuw-Guinea.* Omtrent de exploratie in dit deel van ons groot- ste eiland ontvingen wij eenige verslagen, waaruit o. m. blijkt dat bij de verdere verkenning welke in Augustus 1911 werd gemaakt van de A- rivier, rechter-zijrivier van de Eilanden-rivier (zie fig. 2 van kaart XXII, jaargang 1910), deze rivier werd opgevaaren tot een punt, waarvan de ligging astronomisch werd bepaald op  $4^0 47' 20''$  Z. B. en  $139^0 28' 45''$  O. L. <sup>1)</sup>. Het is aldaar dat het bivak *Ruimzicht* is ingericht, van waaruit — zooals reeds in de vorige aflevering, blz. 79, is vermeld — een land- tocht zal worden ondernomen in N. W.-richting naar het gebergte, om aansluiting te verkrijgen met het gebied, dat door de Lorentz-expeditie is verkend geworden. Dit bivak is dus noordelijker gelegen dan het eindpunt op de andere zij-rivier, de z. g. B-rivier, dat op kaart I in de vorige aflevering is aangeduid, en zelfs bijna 5' (ruim 9 K. M.) noorde- lijker dan het daaruit vroeger bereikte 2<sup>de</sup> Bosch-bivak. Van uit Ruim- zicht kon een goed uitzicht op het Centrale gebergte <sup>2)</sup> verkregen worden.

---

1) De monding van de A-rivier, waar thans het „Zwaluw-bivak" is gevestigd, is bepaald te liggen op;  $5^0 21' 7''$  Z.B. en  $139^0 22' 45''$  Ü. L.

2) Blijkens een ingezonden stuk in het Avondblad der N. Rott. Ct. van 22 Ja-